

Blažka Müller Pograjc

Referenčne in diskurzivne vloge portugalskega nesestavljenega prihodnjika v indikativu v pripovednem besedilu *Budapeste*

Ključne besede: brazilska portugalsščina, nesestavljeni prihodnjik v indikativu (*futuro simples do indicativo*), besedilna sekvenca, pripovedni postopek, prehod v sedanjostno sfero

DOI: 10.4312/ars.11.2.73-84

1 Uvod

Namen tega prispevka je osvetliti referenčne in diskurzivne vloge glagolske paradigme nesestavljeni prihodnjik v indikativu (*futuro simples do indicativo*) v brazilske portugalsščini v pripovednem besedilu *Budapeste* brazilskega avtorja Chica Buarqueja. Ta oblika je v tem besedilu, ki obsega 8,7 avtorske pole, prisotna le s sedmimi pojavitvami v štirih besedilnih sekvencah. Hkrati je namen prispevka ugotoviti, kakšno je besedilno okolje v smislu navzočnosti glagolskih paradigem, ki signalizirajo časovnost besedila *Budapeste*, v sekvencah, v katerih je mogoče zaznati pojavitev prihodnjika. Analiza vlog prihodnjika in hkrati značilnosti sekvenc, v katerih se pojavlja, skuša pokazati, katere so tiste lastnosti besedilnega okolja, ki v besedilu *Budapeste* omogočajo navzočnost prihodnjika z njegovimi časovnimi in modalnimi značilnostmi, in kakšne so diskurzivne vloge, ki jih v danem okolju ta prihodnjik razvije.

Predpostavka za analizo je, da prihodnjik v besedilu *Budapeste* v pripovedi sodeluje kot avtonomna jezikovna oznaka časovnosti tega besedila. Kot tak je povezan z oblikovanjem specifičnih procesov v besedilu v smislu ustvarjanja različnih pripovednih strategij. Prav tako predvidevamo, da pojavitev prihodnjika v pripovedi nakazuje, da se je pripoved usmerila v sedanjostno sfero. Ta pripada sedanjosti pripovedovalca oz. zadeva trenutek pripovedovanja. Relevantnost prihodnjika se tako v besedilu pokaže, ko poleg referenčnih vrednosti v smislu časovnosti in modalnosti dobi in izpričuje nove, diskurzivne vrednosti. Te so lahko povezane z različnimi pripovednimi usmeritvami (pogled naprej oz. prolepsa), s prehajanjem od pripovedi ali opisa h komentarju, z zornim kotom pripovedovalca (vsevedni pripovedovalec, pripovedovalec junak) ali z vključevanjem diskurzov različnih pripovedovalcev v besedilo (poročani govor: premi govor, odvisni govor, polpremi govor).

2 Izbor korpusa. Časovnost pripovednega besedila *Budapeste*

Pričujoča analiza se na osnovi razmišljanja J. Markič, ki poudarja, da »pri ubesedovanju zunajjezikovne dejanskosti mnogi jezikovni in nejezikovni dejavniki tvorijo zapletene medsebojne povezave« (Kalenić Ramšak, Markič, Pihler Ciglič in Šabec, 2013, 184), osredotoča na enega teh jezikovnih dejavnikov, na portugalski enostavni prihodnjik v indikativu v besedilu *Budapeste*. V tem besedilu, ki obsega 8,7 avtorske pole, je prihodnjik prisoten s sedmimi pojavitvami v štirih besedilnih sekvencah. Zdi se, da je redkost pojavitev prihodnjika v *Budapeste* razložljiva s poglavitno značilnostjo časovnosti tega besedila, s preteklostno naravnostjo. Pojem časovnosti povzemam po Pihler Ciglič, ki pod izrazom »jezikovna časovnost« razume »sklop raznovrstnih morfosintaktičnih in leksikalnih dejavnikov za signaliziranje časovnih odnosov« (Pihler Ciglič, 2009, 67), in poudarja, da sta »glagolska časovnost in aspektualnost osrednja signala jezikovne časovnosti« (ibid.). Časovni odnosi v *Budapeste* so preteklostno naravnani, dogajanje je redko umeščeno v sedanjostno časovno sfero, preteklost se ne prepleta s sedanjostjo, časovne negibnosti ni mogoče zaznati. Pripoved napreduje kronološko, linearno, čas teče naprej, ni časovnih ponavljanj in kroženj, v pripovedi ni mogoče zaznati pripovednih tehnik pogled naprej (prolepsa) in pogled nazaj (analepsa).¹ Pri dinamičnem naštevanju v preteklosti dovršenih dejanj se v pripovedi ustvarja hiter ritem dogajanja. Opazna je odsotnost dialogov. Pripoved v *Budapeste* se tako odvija v preteklosti, navaja pretekla, uresničena jezikovna dejanja in kot taka ustreza trditvi (Fludernik, 2009, 51–52), da se narativno besedilo po splošnem pravilu lahko zgodi le, kadar so dejanja že uresničena, dovršena. Zato so tradicionalna izbira za označevanje pripovednega časa v narativnem besedilu in tako tudi v *Budapeste* glagolske paradigme preterita (*préterito perfeito simples do indicativo*, *préterito imperfeito do indicativo*, *préterito mais-que-perfeito do indicativo*), ki signalizirajo preteklostne časovne odnose in pripadajo preteklostnemu nizu glagolskih paradigem.

Budapeste je besedilo, ki je sestavljeno zlasti iz narativnih sekvenc, mestoma pa mrežo pripovedne strukture romana pletejo tudi opisne in dialoške sekvence. Narativnost besedila dokazujeta prisotnost portugalskega nesestavljenega preterita v indikativu (*préterito perfeito simples do indicativo*) in poudarjena dinamika, ki ustvarja sosledje bolj ali manj hitro odvijajočih se jezikovnih dejanj, ki, ko se dovršijo, naglo prepustijo mesto novemu jezikovnemu dejanju. Pripovedovanje se v tem tipu besedilnih sekvenc izogiba statičnim situacijam in je opremljeno s številnimi časovnimi prislovi, kar je splošna značilnost narativnih sekvenc (Silva, 2008, 249).

¹ Več o pripovedni tehniki pogled naprej (prolepsa) in pogled nazaj (analepsa) v povezavi s portugalskim prihodnjikom v Müller Pograjc (2016, 339).

Besedilo *Budapeste* je sestavljeno tudi iz opisnih sekvenc, ki s poustvarjanjem sveta prispevajo, kakor trdijo nekateri jezikoslovci (Adam in Lorda, 1999, 152), k stvaritvi univerzuma diegese oz. pripovednega sveta. V opisnih sekvencah na splošno (Silva, 2008, 249), kot tudi v *Budapeste*, prevladujeta časovna relacija časovnega prekrivanja med posameznimi stanji in ustvarjanje podlage, na kateri se izrisujejo dovršena jezikovna dejanja; večinoma gre za vzpostavljanje statičnih situacij. V njih prevladujejo glagolske paradigme sedanjika in imperfekta v indikativu (*presente do indicativo, pretérito imperfeito do indicativo*), ki nakazujejo nekakšno brezčasnost, prav tako pa je mogoče opaziti manjše število pojavitev časovnih prislovov.

Pripovedovalec v *Budapeste* je avtor pripovedi oz. tvorec besedila in hkrati njen junak, protagonist: kot tak je najpomembnejši del pripovednega sveta zgodbe, nastopa v njej, je pristranski, pozna razplet ter razvija posebne odnose do drugih junakov in pripovednega sveta. Pripovedni čas, torej čas, v katerem teče zgodba, in pripovedovalčev čas, ko pripovedovalec pripoveduje zgodbo, sta v *Budapeste* vse do konca različna. Pripovedovalec iz svoje sedanjosti pripoveduje o dogajanju v preteklosti. To dogajanje pozna, opisuje ga zlasti s preteklostnimi glagolskimi paradigmami, hkrati pa znotraj pripovedi uporablja tudi paradigme, ki označujejo sedanjostno sfero, se pravi sedanjike in prihodnjike.

3 Teoretska izhodišča in metodološki okvir analize

Pri obravnavanju referenčnih časovnih in modalnih vrednosti prihodnjika v pripovednem besedilu *Budapeste* se naslanjamo na teoretska izhodišča brazilskih avtoric Koch (1984) in Neves (2006) ter portugalskih avtoric Campos (1997, 1998), Rodrigues (2001) in Correia (2012; Markič, Correia, 2013). Ta v osnovi temeljijo na teoretskem okvirju, poimenovanem *Teoria Formal Enunciativa*, A. Culiolija (1982, 1999a in 1999b).² Najpomembnejša izhodišča teh avtoric so, da se časovni prihodnjik na -r, ko signalizira časovno vrednost zadobnosti glede na trenutek izjavljanja, nahaja v prelomu s časovnim parametrom T_0 , ki je časovna koordinata vira ali časa izrekanja, ter pripada sferi »negotovosti« in »nepotrditve«. Tako hkrati s časovno vselej izraža tudi modalno vrednost »nedejanskosti«. Pa vendar se, kakor trdi Campos (1998), prihodnjik na -r postavlja tudi v območje »gotovosti« (*Ao terceiro sinal serão cinco horas / Ob tretjem znaku bo ura pet*) (Campos, 1998, 241, 455), ko vsebuje modalno komponento »gotovosti«, ki je, četudi ne prevladujoča, vedno prisotna.

---

2 Koncepte teoretskega okvira *Teoria Formal Enunciativa* v povezavi z glagolskimi časi, zlasti s portugalskim prihodnjikom, opisujejo Campos in Xavier (1991, 295–296) in Rodrigues (2001). O parametrih te teorije, ki jih aplicira na jezikovna sredstva za signaliziranje zadobnosti v portugalščini in španščini, pa Müller Pograjc (2016, 152–183).

Pri obravnavanju diskurzivnih vlog prihodnjika v *Budapeste* in značilnosti sekvenc, v katerih se ta pojavlja, se pričujoča analiza opira na parametre, katerih določitev izhaja iz teoretskih osnov Adama in Lorde (1999). Avtorja se ukvarjata z diskurzivnimi lastnostmi besedil, prepoznavanjem in opisovanjem tipov sekvenc (ibid., 62–70) ter z definiranjem diskurzivnih vlog glagolskih paradigem v različnih sekvencah, zlasti v povezavi z ustvarjanjem pripovednih strategij v smislu časovnih iger (ibid., 1999, 137) in iger izjavljanja (ibid., 1999, 128–171). Adam in Lorde kot časovne igre označujeta anahronije (analepse in prolepse) ter vdore nepreteklostnih glagolskih paradigem (sedanjik in prihodnjik) (ibid., 163) v preteklostno sfero besedil. Kot igre izjavljanja, povezane z različicami pripovednega izjavljanja, avtorja opisujeta poseganja pripovedovalcev in avtorja v pripoved v smislu prehoda od pripovedi h komentarju, k metanarativnim refleksijam ali k apelu (pozivu), pojavitev deiktičnih prislovov (ibid., 128), vključitev dialogov v pripoved, vključitev direktnega in indirektnega diskurza protagonistov pripovedi in pojavitve notranjega monologa (ibid., 128).

Z analizo, zasnovano na parametrih od (i) do (v), ki se opirajo na omenjena teoretska izhodišča, skušamo:

- (i) pri pripovedovanju dognati, ali je vseobsegajoče (obsega vodilno akcijo zgodbe) ali le vstavljeno (v vodilno akcijo se vstavljajo druge akcije, ki se artikulirajo kot različne črte v odnosu do vodilne);
- (ii) upoštevati koncept diskurzivnega časa ter prepoznati časovni red (zaporedje) pripovedi in nizanje sekvenc (linearno nizanje, analepse in prolepse);
- (iii) v povezavi s tipom sekvence definirati pripoved kot pripovedno, opisno ali dialoško;
- (iv) pri karakterizaciji pripovedovalca ugotoviti, ali je ta vsevedni in je zunaj pripovedi ali znotraj pripovedi, ali je v tretji osebi ali v prvi osebi, ali pa se pojavlja kot priča dogajanja, ali kot protagonist pripovedi;
- (v) v vsaki od štirih sekvenc prepoznati glagolske oblike in prihodnjikom določiti referenčne in diskurzivne vrednosti.

4 Analiza

Sledi analiza štirih sekvenc. Razlikujejo se glede na pripovedni postopek, ki ga izpričujejo: sekvenca (a) vsebuje opisni del, vstavljen v narativno besedilno okolje, kar kaže na prehod od pripovedi k opisu; sekvenca (b) je opisnega značaja; (c) pripada pripovedno-dialoškemu tipu sekvence; (d) je sekvenca, v kateri se pojavi »zunajčasovni« zapis, zabeležen kot časopisna novica.

- (a) (pt) Tanto é verdade que em seguida Kriska ficou meio triste e, sem saber pedir desculpas, roçou com a ponta dos dedos meus lábios trêmulos. Hoje porém

posso dizer que falo o húngaro com perfeição, ou quase. Quando de noite começo a murmurar sozinho, a suspeita de um ligeiríssimo sotaque aqui e ali muito me aflige. Nos ambientes que freqüento, onde discorro em voz alta sobre temas nacionais, emprego verbos raros e corrijo pessoas cultas, um súbito acento estranho seria desastroso. Para tirar a cisma, só posso recorrer a Kriska, que tampouco é muito confiável; a fim de me segurar ali comendo em sua mão, como talvez deseje, sempre me *negará* a última migalha. Ainda assim, volta e meia lhe pergunto em segredo: perdi o sotaque? Tinhosa, ela responde: pouco a pouco, primeiro o nariz, depois uma orelha... E morre de rir, depois se arrepende, passa as mãos no meu pescoço e por aí vai (*Budapeste*, 8).

(slo) V tem je bilo ravno toliko resnice, da je Kriska postala napol žalostna in se je, ne da bi znala drugače prositi odpuščanja, s končki prstov dotaknila moje trepetajoče ustnice. Danes je drugače, z gotovostjo lahko trdim, da odlično govorim madžarsko, naj bo, skoraj odlično. Kadar ponoči kaj mrmram sam pri sebi, me že sama misel na to, da bi me tu ali tam lahko izdal naglas, globoko razžalosti. Na krajih, ki jih obiskujem, kjer na glas razpravljam o izjemno pomembnih temah, kjer uporabljam redke glagole in popravljam visoko izobražene ljudi, bi bil nenaden tuji naglas popolna polomija. Da bi se rešil dvomov, se lahko zatečem le h Kriski, pa tudi njej ni mogoče povsem zaupati; da bi me obdržala pri sebi in da bi ji jedel z roke, kakor se zdi, da bi večno hotela, mi naposled vselej *odreče* zadnjo drobtino. A kljub temu jo venomer skrivoma sprašujem: sem izgubil naglas? Ona pa mi nejevoljno odgovarja: počasi in po delcih, najprej nos, potem en uhelj ... In umira od smeha vse dotlej, dokler se ne pokesa, mi ovije roke okoli vratu in tako naprej (*Budimpešta*, 7).

V sekvenci (a) lahko fragment, ki se začne s časovnim določilom *hoje* ter konča z zadnjo glagolsko obliko v sedanjiku v indikativu *vai*, tipološko označimo kot opisni fragment, vstavljen v narativno besedilno okolje, ki ga označujejo oblike preterita *ficou* in *roçou*. Celotna sekvenca (a) je vpeta v globalno oz. vseobsegajočo pripoved, ki podaja vodilno akcijo zgodbe in je umeščena v preteklost, na kar kažejo pojavitve glagolskih paradigem preteklostnega niza. Besedilno okolje sekvence (a) je torej preteklostno naravnano, a je analizirani fragment s časovnim določilom *hoje* kot z glagolskimi oblikami paradigme sedanjika v indikativu (*presente do indicativo*) *começo a murmurar*, *me aflige*, *freqüento*, *discorro*, *emprego*, *corrijo* itd. postavljen v sfero sedanjosti. Kot tak deluje kot pripovedna strategija prehoda od pripovedi k opisu. Pripovedovalec sekvence (a) je tvorec pripovedi *Budapeste*, pripoveduje in nastopa kot protagonist pripovedi, torej delno tudi udejanja tisto, o čemer pripoveduje. Pripoved podaja v prvi osebi, nekajkrat pa zdrsne tudi v vlogo pričevalca-opazovalca dogajanja, vendar vedno v homodiegetičnem smislu, kar predvideva pripoved v prvi osebi.

V sekvenci (a) se poleg sedanjika v fragmentu *sempre me negará a última migalha* pojavi tudi glagolska oblika za signaliziranje prihodnosti. Prihodnjik *negará* je tako prisoten v besedilnem okolju, ki ga časovno označujejo glagolske paradigme skupine diskurzivnih časov (Benveniste, 1966, 1974), časov komentiranega sveta (skupina I) (po Weinrichu, 1974, 61–81) ali časov osnovne oz. univerzalne skupine (kakor jih v svojih delih razvrščajo Miklič, 2008a, 2008b; Markič, 1998; Markič, Pihler Ciglič, v: Kalenić Ramšak, Markič, Pihler Ciglič in Šabec, 2013).³ *Negará* referenčno označuje časovno vrednost »prihodnosti« oz. umešča situacijo v trenutek zadobnosti po trenutku govora, izjave protagonista pripovedi in tvorca besedila Joséja Coste. Gre za napoved, modalna vrednost tega prihodnjika je »gotovost« (Campos, 1998, 241), ki jo poudarja časovni prislov *sempre*. Na osnovi teoretskih razmišljanj, med drugimi Culiolija (1990) in Campos (1997, 1998), lahko trdimo, da *negará* pripada sferi »nepotrditve«; nahaja se v prelomu s časovnim parametrom časovne koordinate vira ali časa izrekanja in hkrati s časovno vrednostjo izraža tudi modalno vrednost »nedejanskosti«, »neuresničenosti«, ki je inherentna vsaki prihodnosti in vsakemu prihodnjiku. Skupaj s svojim besedilnim okoljem *negará* nakazuje svoje diskurzivno delovanje v smislu preusmeritve pripovedi iz preteklosti v sedanjostno časovno sfero pripovedovalca. Tako uvaja manifestacijo neke druge perspektive znotraj naracije, in sicer pogled pripovedovalca in ne junaka zgodbe, ki pa je v primeru besedila, iz katerega so zajeti zgledi, ki jih obravnava ta članek, ista oseba. Te trditve lahko podkrepimo z razmišljanjem (Adam in Lorda, 1999, 128) o delovanju deiktičnih organizatorjev besedila, kot je časovni prislov *hoje*⁴ (danes), ki je prisoten v (a). Ta prislov je tipični pokazatelj vdora trenutka izjavljanja v pripoved. Signalizira, da se trenutek časovne reference ne nahaja več v preteklosti in da je prišlo do prekrivanja časa zgodbe in časa pripovedovanja, s tem pa hkrati tudi do pojavitve glasu pripovedovalca.

(b) (pt) Para algum imigrante, o sotaque pode ser uma desforra, um modo de maltratar a língua que o constrange. Da língua que não estima, ele *mastigará* as palavras bastantes ao seu ofício e ao dia-a-dia, sempre as mesmas palavras, nem uma a mais. E mesmo essas, *haverá de esquecer* no fim da vida, para voltar ao vocabulário da infância. Assim como se esquece o nome de pessoas próximas, quando a memória começa a perder água, como uma piscina se esvazia aos poucos, como se esquece o dia de ontem e se retêm as lembranças mais profundas. Mas para quem adotou uma nova língua, como a uma mãe que se selecionasse, para quem procurou e amou todas as suas palavras, a persistência de um sotaque era um castigo injusto (*Budapeste*, 103).

3 V portugalščini so diskurzivni časi sedanjik, sestavljeni preteklik, prihodnjik in sestavljeni prihodnjik v indikativu, pa tudi glagolske perifraze v teh glagolskih časih (Koch, 2006).

4 Diskurzivno delovanje časovnih prislovov, kot sta *hoje* in *agora*, v povezavi z glagolskimi časi obravnava Rodrigues (2001, 137).

(slo) Za priseljenca je lahko naglas resnično nekakšno sredstvo za maščevanje in mučenje jezika, ki ga utesnjuje. Priseljenec *bo prežvekoval* le tiste besede preziranega jezika, ki jih potrebuje pri vsakodnevnem opravljanju svojega poklica, zmeraj iste besede, le te in nobene druge. In še te *bo* bržkone na koncu svojega življenja *pozabil*, da se bo lahko vrnil v svoje otroštvo. Pozabil jih bo tako, kot se pozabi imena najbližjih ljudi, ko spomin začne izgubljati vodo kot bazen, ki pušča, tako kot se pozabi na včerajšnji dan in se ohrani le najbolj oddaljene spomine. Za tistega pa, ki je posvojil nek novi jezik, kot se posvoji mater, ki si jo lahko izbereš in zaradi katere poiščeš ter vzljubiš vse besede, je vztrajnost naglasa krivična pokora (*Budimpešta*, 106, 107).

V sekvenci (b) analiza pokaže, da se prihodnjik pojavlja v besedilnem okolju opisnega značaja, kar potrjujejo pojavitve glagolskih oblik v »brezčasnem« sedanjiku v indikativu *constrange, não estima, se esquece, começa a perder*. Prihodnjik v indikativu *mastigará* in *haverá de esquecer* se kot v zgledu (a) pojavlja s časovno vrednostjo »prihodnosti«. Dejanje umešča v trenutek zadobnosti po trenutku govora, nahaja se v prelomu s časom izjavljanja. Tudi v sekvenci (b) gre za napovedovanje prihodnjih dejanj. Ker jih izjavljalec izreka s popolno prepričanostjo v njihovo uresničitev, četudi v negotovi prihodnosti, je modalna vrednost prihodnjika »gotovost« (Campos, 1998, 241) in hkrati »nedejanskost«, ki je v vsaki prihodnosti in prihodnjiku.

(c) (pt) Ao terminar a leitura, abaixou o rosto e disse: feddhetetlen, ou seja, irrepreensível. Disse a palavra com um tremor na voz, e percebi que seus olhos marejavam. Percebi que Kriska tornara a me querer bem. E provavelmente imaginava que eu lhe viraria as costas, tão logo desvendasse o idioma húngaro por completo. Então cobri sua mão com a minha e lhe disse: *serei* para sempre teu discípulo humilde e grato. Ainda com uma lágrima a lhe descer na face, ela sorriu e disse: fala mais, por Deus. E eu: as melhores palavras que sei emanaram de ti, devem a ti seu vigor e sua beleza. E ela: só mais uma vez, suplico-te. E eu: *será* somente teu o meu verbo, *dedicar-te-ei* meus dias e minhas noites. Foi quando Kriska disse que era muito engraçado meu sotaque (*Budapeste*, 103).

(slo) Ko je končala z branjem, je sklonila obraz in rekla: feddhetetlen, kar pomeni brez napake. To besedo je spregovorila s tresočim se glasom in videl sem, da so se ji oči zasolile. Spoznal sem, da me je Kriska spet vzljubila. In si je morda predstavljala, da ji bom obrnil hrbet, brž ko bom madžarski jezik osvojil do konca. Tedaj sem njeno roko pokril s svojo in ji rekel: za vedno *bom* tvoj ponižni in hvaležni učenec. In tedaj je, ko se ji je po licu še vedno kotalila solza, rekla: še govori, za božjo voljo. In jaz: najlepše besede, ki jih znam, izvirajo iz tebe, tebi dolgujejo svojo krepost in lepoto. In ona:

še enkrat, prosim te. In jaz: moja beseda *bo* večno le tvoja, *posvetil ti bom* vse svoje dni in noči. In takrat je Kriska rekla, da imam zelo smešen naglas (*Budimpešta*, 106).

Sekvenca (c) pripada tipu pripovedno-dialoške sekvence. Portugalski nesestavljeni preterit v indikativu (*pretérito perfeito simples do indicativo*) *abaixou, disse, percebei, cobri, sorriu, disse* označuje zaporedje zaključenih, dovršenih jezikovnih dejanj v narativnem delu sekvence (c). Ta uokvirja dialoški fragment, v katerem se pojavi pripovedna strategija, ki v pripovedno sekvenco uvede direktni diskurz protagonistov. Kakor utemeljujeta Adam in Lorda (Adam in Lorda, 1999, 163), ta pripovedni postopek predvideva spremembo sidrišča izjavljanja. To sidrišče je poimenovanje, ki določa razmerje med izjavjalcem in situacijo produkcije njegovega diskurza (ibid.). Pripovedovalci v sekvencah, ki izkazujejo to strategijo, so intradiegetične narave; besedo namreč povzamejo v pripovedi, vstavljeni v vodilno črto zgodbe. Tako se v (c) glas Kriske in glas pripovedovalca pojavita v prvi osebi, ki uporabi tudi portugalski prihodnjik: *serei, será, dedicar-te-ei*. Analiza pokaže, da se v sekvenci (c) prihodnjik pojavlja tako s časovno vrednostjo »prihodnosti«, ko kot referenčno točko upošteva sfero sedanjika izjavjalcev, kot z modalno vrednostjo »gotovosti«, podkrepljeno s časovnim prislovom *sempre*, ter hkrati »nedejanskosti« vsake prihodnosti in vsakega prihodnjika (Culioli, 1990; Campos, 1997, 1998). V tej pripovedni strategiji je prihodnjik povezan s trenutkom izjavljanja oz. s trenutkom govora izjavjalnega osebka, ki izreka direktni diskurz. To potrjuje ugotovitev, da ta paradigma pripada osnovni oz. univerzalni skupini časov.

(d) (pt) *Levei um susto, pensei em ligar para o alemão, precisava lhe avisar que o trabalho estava um pouco atrasado, mas a minha vista escorregou para outra nota ao pé da página: o emérito poeta Kocsis Ferenc será homenageado esta noite em recepção no consulado da Hungria* (*Budapeste*, 29).

(slo) Na mah sem se prestrašil, hotel sem poklicati Nemca in mu sporočiti, da sem z delom nekoliko v zamudi, toda v tistem trenutku se je moj pogled ustavil na novici, natisnjeni na dnu strani: sloviti pesnik Kocsis Ferenc *bo* nocoj na sprejemu na madžarskem konzulatu *prejel* pesniško nagrado (*Budimpešta*, 29).

Sekvenca (d) je vpeta v vseobsegajočo pripoved in umeščena v preteklostno sfero, na kar kažejo pojavitve glagolskih paradigem preteklostnega niza *levei, pensei, precisava avisar, estava, escorregou*. Zadnji fragment sekvence (d) je novica v časopisu, s katero se v pripoved uvede diskurz zapisa, v njem pa zasledimo prihodnjik *será homenageado*, ki s svojo časovno vrednostjo napoveduje dogodek v prihodnosti. Modalna vrednost prihodnjika v (d) je »gotovost«.

5 Sklep

Analiza sekvenc (a), (b), (c) in (d) potrjuje predvidevanje, zapisano v uvodu, da je pojavitev glagolske paradigme nesestavljeni prihodnjik v indikativu za signaliziranje prihodnosti v brazilski portugalsščini v štirih sekvencah besedila *Budapeste* in s sedmimi pojavitvami v celotnem besedilu znamenje, da se je pripoved, ki se v tem romanu sicer odvija v že doživeti, uresničeni, dovršeni preteklosti, iz preteklostne usmerila v sedanjostno sfero. Ta sfera pripada pripovedovalcu in trenutku njegovega pripovedovanja. Pripoved se tudi s pojavitvami prihodnjika poveže s trenutkom pripovedovalčeve sedanjosti in se umesti v trenutek izjavljanja. Prehod v sfero sedanjosti, ki jo označuje tudi navzočnost prihodnjika z vrednostjo »prihodnosti« in »gotovosti« ter »nedejanskosti«, se v sekvencah besedila *Budapeste* zgodi tako pri pripovednem postopku prehoda od pripovedi k opisu, v opisni sekvenci kot tudi v dialoških fragmentih, ko pripovedovalec uporabi vključitev direktnega diskurza protagonistov pripovedi, se pravi pripovedni postopek, ki predvideva spremembo sidrišča izjavljanja oz. spremembo vira izrekanja. Analiza sekvenc besedila *Budapeste* pokaže tudi na dejstvo, da navzočnost prihodnjika opazimo v fragmentih sekvenc, ki vključujejo glagolske paradigme osnovne ali univerzalne serije glagolskih časov.

Bibliografija

Viri

- Buarque, C., *Budapeste*, Alfragide 2010.
Buarque, C., *Budimpešta*, Ljubljana 2011.

Literatura

- Adam, J. M., Lorda C. U., *Lingüística de los textos narrativos*, Barcelona 1999.
Benveniste, É., *Problèmes de linguistique générale I*, Pariz 1966.
Benveniste, É., *Problèmes de linguistique générale II*, Pariz 1974.
Correia, C. Nunes, Os tempos gramaticais em português europeu: as formas verbais e os valores de tempo, aspeto e modo(s), *Verba Hispanica* XX/1, 2012, str. 245–261.
Costa Campos, M. H., Xavier, M. F., *Sintaxe e Semântica do Português*, Lizbona 1991.
Costa Campos, M. H., *Tempo, Aspecto e Modalidade. Estudos de Linguística Portuguesa*, Porto 1997.
Costa Campos, M. H., *Dever e Poder: um subsistema modal do português*, Lizbona 1998.

- Culioli, A., *Pour une Linguistique de l'Énonciation, Opérations et Représentations* (tome I.), Pariz 1990.
- Fludernik, M., *An Introduction to Narratology*, London, New York 2009.
- Kalenić Ramšak, B., Markič, J., Pihler Ciglič, B., Šabec, M., *Hispanistična razpotja: Rojas, Cervantes, Machado, García Márquez*, Ljubljana 2013.
- Koch, I. G. V., *Argumentação e Linguagem*, São Paulo 1984.
- Markič, J., *Perspectivas temporales y aspectuales en las obras narrativas de Gabriel García Márquez*, *Linguistica* 38/2, 1998, str. 131–148.
- Markič, J., Correia, C. Nunes (ur.), *Descrições e Contrastes - Tópicos de Gramática Portuguesa com Exemplos Contrastivos Eslovenos/Opisi in primerjave. Poglavja iz slovnice portugalskega jezika s kontrastivnimi ponazoritvami v slovenščini*, Ljubljana 2013.
- Miklič, T., Raba prihodnjika za uresničena pretekla dejanja: retorični prijem »pogled naprej« v slovenščini in v nekaterih drugih jezikih, *Jezik in slovstvo* 53/1, 2008a, str. 49–66.
- Miklič, T., Polisemia e sinonimia dei mezzi espressivi italiani usati in un espediente retorico largamente diffuso: l'indeterminatezza del *flash forward*, v: *Linguistica e Glottodidattica: Studi in onore di Katerin Katerinov*, Perugia 2008b, str. 297–309.
- Müller Pograjc, B., *Modalnost, časovnost in diskurzivne vloge v pripovednih strategijah glagolskih paradigem za zadobnost v evropski portugalsščini in španščini* (doktorska disertacija), Ljubljana 2016.
- Neves, M. H. de Moura, *Gramática e Texto*, São Paulo 2006.
- Pihler Ciglič, B., *Vloga glagolskih paradigem v poetičnih besedilih španskih pesnikov prve polovice dvajsetega stoletja: izražanje in interpretacija časovnosti* (doktorska disertacija), Ljubljana 2009.
- Rodrigues, H. I. da Rocha Alzamora, *Valores e marcadores de posterioridade na língua portuguesa*. Dissertação de Mestrado, Lizbona 2001.
- Silva, P. Nunes da, *O tempo no texto*, v: *Estudos Linguísticos/Linguistic Studies*, Lizbona 2008, str. 241–254.
- Weinrich, H., *Estructura y función de los tiempos en el lenguaje*, Madrid 1974.

Blažka Müller Pograjc

Referenčne in diskurzivne vloge portugalskega nesestavljenega prihodnjika v indikativu v pripovednem besedilu *Budapeste*

Ključne besede: brazilska portugalsščina, nesestavljeni prihodnjik v indikativu (*futuro simples do indicativo*), besedilna sekvenca, pripovedni postopek, prehod v sedanjostno sfero

Namen tega prispevka je osvetliti referenčno in diskurzivno delovanje nesestavljenega prihodnjika v indikativu v brazilske portugalsščini v pripovednem besedilu *Budapeste* (*Budimpešta*) brazilskega avtorja Chica Buarqueja, hkrati pa ugotoviti, kakšno je besedilno okolje v smislu navzočnosti glagolskih paradigem v sekvencah, v katerih je mogoče zaznati pojavitev prihodnjika.

Čeprav je *Budapeste* pripovedno besedilo, v katerem prevladujejo zlasti glagolske paradigme preteklostnega niza, je mogoče v štirih sekvencah s sedmimi pojavitvami opaziti tudi nesestavljeni prihodnjik v indikativu. Analiza teh sekvenc pokaže, da je pojavitev oblik prihodnjika znamenje, da se je pripoved usmerila v sedanjostno sfero pripovedovalca, torej v trenutek pripovedovanja. Ta prehod, ki ga signalizira tudi navzočnost prihodnjika s časovno vrednostjo »prihodnosti« in modalno vrednostjo »gotovosti« in hkrati »nedejanskosti«, se v sekvencah *Budapeste* zgodi tako v pripovednem postopku prehoda od pripovedi k opisu, v opisni sekvenci kot tudi v dialoških fragmentih, ko pripovedovalec uporabi postopek vključitve direktnega diskurza protagonistov pripovedi.

Blažka Müller Pograjc

Reference and discursive roles of the verbal paradigm future tense (*futuro simples do indicativo*) in Brazilian Portuguese in the narrative text *Budapest*

Keywords: Brazilian Portuguese, simple future tense in the indicative, text sequence, narrative mechanism, transition to the present sphere

The key aim of this paper is to shed new light on the reference and discursive roles of the verbal paradigm future tense in the indicative (*futuro simples do indicativo*) in Brazilian Portuguese in the narrative text *Budapeste* (*Budapest*) by Chico Buarque. A further aim is to describe the characteristics of the text environment in the sequences in which the occurrence of the future tense is detected. In order to realize this goal, it is imperative to demonstrate the common characteristics of the text environments that enable the occurrence of the future tense with its temporal and modal values and, furthermore, its discursive roles.

Although *Budapest* is a narrative text which is particularly marked by the verbal paradigms of the past series, in four text sequences seven occurrences of the future are present. Based on an analysis of these sequences, it could be claimed that the occurrence of the future tense signals that the narrative is oriented to the present sphere of the narrator, and thus to a moment of storytelling. By considering this transition, characterized also by the presence of the future tense marking the temporal values of 'futurity' and the modal values of 'certainty' and 'non-realisation', it can be observed that it occurs in the text sequences of *Budapest* within various narrative strategies. There is thus to be considered the transition from the narration to the description, the description in the descriptive sequence, and the dialogues in the dialogue fragment when the narrator uses the process of integrating the direct discourse of the protagonists in the narration.